

Türk Romanlarında, Öykülerinde ve Tiyatro Oyunlarında Hitaplar Bağlamında Alay ve İğneleme Gönderimleri¹

Ridicule and Irony Discourses in the Context of Address Forms in Turkish Novels, Stories and Theatre Plays

Hanife Alkan Ataman

Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Samsun / Türkiye

e-posta hanifealkan_24@hotmail.com, hanife.alkan@omu.edu.tr

orcid 0000-0003-4030-1142

doi 10.54316/dilarastirmalari.984134

Atrf

Citation

Alkan Ataman, Hanife (2021). Türk Romanlarında, Öykülerinde ve Tiyatro Oyunlarında Hitaplar Bağlamında Alay ve İğneleme Gönderimleri. *Dil Araştırmaları*, 29: 115-131

Başvuru

Submitted

18.08.2021

Revizyon

Revised

15.09.2021

Kabul

Accepted

17.09.2021

Çevrimiçi Yayın

Published Online

30.11.2021

Öz

Hitaplar; konuşan tarafından söze başlamak, muhatabın dikkatini çekmek, konuşmaya ilgisini sürdürmek gibi gayelerle sözlü iletişimde tonlamalarla, yazıda dilbilgisel işaretleyicilerle ayırt edilebilen genellikle cümle başı vurgulu sözlerdir. Hitaplarla başlamayan konuşmalarda bir eksiklik varmış gibi hissedilir. Bireyler kimi zaman birbirleriyle eğlenmek, böylece daha hoş vakit geçirmek isterler. Bu amaçla özellikle samimi görülen kişilerle onlarda eksik ya da fazla olduğu düşünülen hususlar üzerinden alay edip onları iğnelenler. İlgili edimleri gerçekleştirmek için de söz boyutunda alaylı ve iğneleyici dil kullanır, bu kullanımları hitaplarla vurgulu kılarlar. Bu çalışmada, dil kullanıcılarının muhataplarıyla alay etmek veya onları iğnelemek amacıyla seçtikleri hakaret ve küfür içeriği taşımayan ve her ortamda genel bir kullanıma tabi olan hitap biçimleri ele alınmıştır. İlgili hitaplar, Türklerin toplumsal ve kültürel yaşamının izlerini ve konuşma dilini ağırlıklı olarak yansıttığı düşünülen bazı romanlardan, öykülerden ve tiyatro oyunlarından derlenmiştir. Derlenen hitaplar, çalışmanın “Bulgular” bölümünde olumlu ve olumsuz çağrışım uyandırmalarına göre sınıflandırmaya tabi tutulmuş, diğer hitaplar ise ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Buna göre *ağa*, *bayan*, *bey*, *beyefendi*, *hanım* gibi özellikle toplumda saygı duyulan kişilere yönelik sarf edilmesi beklenen hitapların aslında konuşanlarca muhataplarına layık görülmediği hâlde tercih edildiği, böylece ters köşe yapılarak alay ve iğneleme ediminin daha vurgulu kılınmak istendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Türk kültüründe kötü niyetli söylemler olarak düşünülen *domuz* ve *köpek* gibi gönderimlerin çalışmaya dâhil edilen

¹ Bu çalışma, 2018 yılında tamamlanan Türkiye Türkçesinde Hitaplar başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

örneklerin bağlamından hakaret niyetiyle kullanılmadığı görülmektedir. *Çocuk, bebek, süt kuzusu* gibi hitapların ise muhatapların yaşları ve konumları dikkate alındığında toplumda alışık olunmasa da özellikle alay etme ve iğneleme niyetiyle oldukça fazla rastlanan gönderimler olduğu söylenebilir. Çalışmada seslenme niyetinin bağlamdan anlaşılması amacıyla derlenen hitaplar, içinde geçtiği cümleyle birlikte ele alınmış ve hitapların kimler arasında kullanıldığı belirtilmiştir. Oluşturulması esnasında dilin birçok imkânının devreye girdiği; dilbilim, toplumdilbilim ve kültür tarihi açısından önemli bir yere sahip olan bu tür kullanımların gün yüzüne çıkarılması, kültürün devamlılığını sağlamak ve dilin ifade gücünü yansıtmak bakımından büyük değer taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hitaplar, alay, iğneleme, kültür tarihi, toplumdilbilim

ABSTRACT

Address forms that are distinguished by addresser through intonations or various grammatical markers are parts of speech which are usually stressed sentence-headed are used to attract attention, to maintain his interest in conversation are involved prejudice of addressee. It is felt as if there is a deficiency in speeches that do not start with addresses. People sometimes need to have fun with each other, thus having a more pleasant time. For this purpose, they ridicule and ironize people who are seen as sincere, over the things that are thought to be missing or extra in them. They also use a ridiculous and ironical language and they emphasize these discourses with addresses. In this study, the forms of addressing, which do not contain insults and swearing, which language users choose in order to ridicule to their addressees or to ironize them, and which are subject to general use in every environment, are discussed. These addresses were compiled from some novels, stories and theatre plays that are thought to reflect the traces of the social and cultural life of the Turks and their spoken language. The collected addresses were classified according to their positive and negative connotations in the "Findings" section of the study, while other addresses were evaluated under a separate heading. Accordingly, it is understood that addresses that are expected to be addressed to people who are especially respected in the society, such as *asha, lady, miss, gentleman, mister* are actually preferred by the speakers even though they are not deemed worthy of their addressees, thus it is understood that the act of ridicule and irony is wanted to be emphasized more by making the opposite corner. In addition, it is seen that references such as *pig* and *dog*, which are considered as gloating discourses in Turkish culture, are not used with the intention of insulting from the context of the examples included in the study. Considering the ages and positions of the addressees, it can be said that the addresses such as *child, baby* and *suckling* are quite common references, especially with the intention of ridicule and irony, although they are not used in the society. In this study, addresses compiled in order to understand the intention of addressing from the context were handled together with the sentence in which it was used, and it was stated among whom the addresses were used. Uncovering such uses, which many possibilities of the language came into play during their creation, have an important place in linguistics, sociolinguistics and cultural history, is of great value in terms of ensuring the continuity of the culture and reflecting the expressive capacity of the language.

Keywords: Address forms, ridicule, irony, cultural history, sociolinguistics

0. Giriş

En eski çağlardan itibaren bazı filozoflarca alay ve gülme konularında görüşler belirtilmiştir (Platon 2007, 2010; Aristoteles 2013). Sözlüklerde *alay* (Bir kimsenin, şeyin, durumun gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapma), *tariz* (*iğneleme*) (Kapalı bir biçimde, dolaylı olarak söz söyleme, taşlama) ve *gülmek* (3. Biriyle alay etmek.) (e-GTS) gibi sözcüklerin tanımlarından bunların kavram alanı bakımından benzer şekillerde sınırlarının çizildiği anlaşılmaktadır. Buna göre alay etmenin temelinde muhatabi aşağılama ve ona gülme isteği vardır. Bireyler, kendilerinde değil de muhataplarında bulunduğunu düşündükleri kusurlar ve eksikler üzerinden kendi şahsiyetlerindeki olumlu meziyetleri vurgulayarak onların karşısında üstünlük kurmak isterler. Freud'a göre insanların gülmek istemesinin asıl nedeni, toplumsal baskılar sonucunda gerilen sınırları serbest bırakıp rahatlamak istemeleridir. Freud, toplumda tabulaştırılmış dinî, ahlaki ve cinsel konular üzerinden yapılan şakalara insanların daha fazla gülmesini de buna bağlamıştır (1998).

Birbirleriyle iletişim hâlinde olan bireylerin en önemli isteklerinden biri, o toplumda saygı / itibar görmektir. Saygı duyulmak isteyen birey, kendisini de diğer insanlara saygı duymak zorunda hisseder. Böylece içinde yaşadığı toplumun beklentilerine uygun olarak davranış ve konuşma biçimini şekillendirir. Ancak iletişim, her zaman nezaket kuralları çerçevesinde ve tek düze gerçekleşmez. İnsanlar, eğlenmek ve gülmek ihtiyacı da hissedebilir. Toplumsal etkileşim konusu içinde değerlendirilmesi gereken alay etme ve iğneleme edimlerine, biri(leri)ni küçük düşürmek ya da birlikte eğlenmek, gülmek ve hoş vakit geçirmek amacıyla başvurulur. Alay ve iğneleme ediminin dışavurumu, çoğunlukla hareketlerden ziyade sözlerle gerçekleşir. Bu sözlü gönderimler, halk kültüründe argo dili içinde değerlendirilebilecek örtülü ya da açıktan hakaret içerikli ifadeler olabilir.

Alay edimi ile ilgili çalışmalara daha ziyade sosyoloji alanında rastlanmakla birlikte alaycı dil kullanımı üzerinde duran çalışma sayısı azdır (İmer ve Doğan 1997; Turan 1998; Tannen 1987; Jorgenson 1996). Sosyoloji alanında yapılan çalışmalarda gülmek eylemi ile bir arada ele alınan alay ediminin aslında muhatap üzerinde üstünlük kurmaya ve onun o andaki davranış biçimini değiştirmeye yönelik bir nevi uyarı anlamında uygar bir şiddet biçimi olduğu vurgulanmaktadır (Freud 2018; Morreall 1997; Le Breton 2018; Kılıç 2019; Kılıç ve Özen, 2020).

Bu çalışma kapsamında dilbilim, toplumdilbilim ve kültür tarihi açısından önemli bir yere sahip olan hitap gönderimleri, alay ve iğneleme edimi çerçevesinde ele alınmıştır. Seçilen hitapların ne şekilde, hangi bağlamlarda kullanıldıkları tespit edilerek alana farklı bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada ilk olarak "hitap" kavramı tanıtılmış ve konunun iletişim içindeki önemi saptanmıştır. Daha sonra birtakım romanlardan, öykülerden ve tiyatro oyunlarından dil kullanıcılarının muhataplarıyla alay etmek veya onları iğnelemek amacıyla seçtikleri, genel bir kullanıma tabi olan hitap biçimlerine yer verilmiştir. Taranacak kitapların seçiminde, eserlerin halk kültürünün izlerini diğer eserlere göre daha yoğun bir şekilde yansıtmaları, dolayısıyla yazı dilinin sınırlı söz varlığının dışına çıkılıp günlük konuşma dilinin imkânlarından faydalanmaları, diyaloglara ve buna koşut olarak hitaplara daha fazla yer vermeleri gibi hususlar göz önünde bulundurulmuş ve

eserlerde sınırlamaya gidilmiştir. Derlenen hitapların iletişim esnasında yerine getirdikleri işlevler, edimbilimsel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Hitaplar tespit edilirken ilgili gönderimlerin hakaret ve küfür içeriği taşımayıp her bireyce, her zaman ve her ortamda kullanılabilmeleri göz önünde bulundurulmuştur. Kişilerin hangi niyetler doğrultusunda seçim yaptıklarının bağlamdan anlaşılabilmesi maksadıyla hitaplar, içinde geçtikleri cümle ile birlikte ele alınmış ve hitapların kimler arasında sarf edildiği belirtilmiştir.

1. İletişimde Hitaplar Bağlamında Alay ve İğneleme Gönderimleri

Birçok araştırmacı tarafından farklı biçimlerde tanımlanmış iletişim becerisinin mantıksal, edimsel olarak iki; dilsel, söylemsel, göndergesel, sosyokültürel olarak dört; dilsel, söylemsel, stratejik, etkileşimsel, ansiklopedik olarak beş (Moirand 1982; Berthoud ve Bernard 1993; Kerbrat Orecchioni 1990; Onursal Ayırır 2020'den) olmak üzere farklı sayıda bileşenlerden oluştuğu ileri srlmştir. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde (2013) ise dilsel, edimbilimsel ve sosyodilbilimsel bileşenlerden oluşan iletişimsel dil becerisi kavramı ortaya konmuştur. Buna göre bu çalışmada elde edilen hitapların biçim ve anlam özellikleri dilsel, bunların hangi söz edimini gerçekleştirmek üzere kullanıldığı edimbilimsel, iletişim esnasında uygun hangi hitapların tercih edilmesi gerektiği ise sosyodilbilimsel bileşen içinde değerlendirilebilir.

Hitaplar, çoğunlukla dikkati başka yerde olduğu düşünülen muhatapların ilgisini konuşmaya çekmek maksadıyla kullanılan, dolayısıyla iletişimin ilk basamağını oluşturan önemli dil unsurlarındandır. Sözlü iletişimde tonlamalarla, yazıda çeşitli dilbilgisel işaretleycilerle yerinin belirlendiği hitaplara, günlük hayatta birçok defa başvurulur. Öyle ki hitapsız bir cümlenin konuşanda ve muhatapta bir eksiklik hissi uyandırdığını söylemek mümkündür.

Hitaplar oluşturulurken özellikle metaforlardan yararlanıldığı görülmektedir. Aralarında herhangi bir şekilde ilgi bulunan iki şey arasında çoğu kez benzetme ilişkisi kurarak bunlardan birinin adını, kendisine benzetilen diğer şeyin adı ile karşılama olayı olan metaforlar, geçmişten günümüze kadar birçok toplumda ifadeye canlılık ve hareket katmak maksadıyla kullanılmıştır (Korkmaz 2003: 66; Vardar 1998; Aksan 2007: 183; Lakoff ve Johnson 2010: 28).

Hitaplar, Searle'in "Söz Edimleri" kuramında "etkisz edimleri" içinde değerlendirilebilir. Buna göre konuşurlar; muhataplarını ikna etmek, bir konu hakkında bilgilendirmek, onlara ricada bulunmak gibi birçok amaç doğrultusunda muhataplarının eylemlerini etkilemeye, değiştirmeye; onlarla olan ilişkilerini pekiştirmeye ve sürdürmeye yönelik seçtikleri dilsel ögeleri kullanırlar (Searle 2000: 94). Bu noktada, içinde yaşadıkları toplum tarafından yazılı olmayan kurallar uyarınca kabul gören uygun hitapları seçmekle yükümlüdürler (Borrs Comes ve Sichel 2015). Nezaket kurallarının toplumdan topluma değiştiği düşünüldüğünde kişiler arasındaki doğru etkileşim için davranış biçimleri kadar tercih edilen sözcüklerin de önemi yadsınamaz.

Bir kültürde doğru karşılanan bir hitabın başka bir kültürde uygun bulunmadığı ya da muhatapları küçümsemek, onlarla alay etmek maksadıyla kullanıldığı bilinmektedir. Söz gelimi Amerika Birleşik Devletleri'nde beyazları siyahlardan üstün görme gayesiyle siyahilere yönelik *boy* “çocuk, delikanlı” şeklinde seslendirildiği, beyazların beyazlara ad ve soyadlarıyla, siyahlara ise sadece adlarıyla hitap ettikleri bilinmektedir (Wardhaugh, 2006: 246-247; Ervin Tripps 1969: 225-240). Yine Türk toplumunda da kullanılan bazı hitapların kabul edilebilirliği, bölgeden bölgeye değişmektedir.

2. Alaya Alma ve İğneleme Amacıyla Kullanılan Hitap Gönderimleri

Çalışmanın “Bulgular” bölümünde alay ve iğneleme amacı taşıyan hitaplar, olumlu ve olumsuz çağrışım uyandırmalarına göre bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Olumlu ve olumsuz anlamda çağrışım uyandırmayanlar ise ayrı bir başlık altında sıralanmıştır. Bazı hitaplarla ilgili çok sayıda örnek tespit edilmiştir; ancak makalenin sınırlarını geçme kaygısıyla en fazla iki örneğe yer verilmiştir.

2.1. Bulgular

2.1.1. Olumlu Çağrışım Uyandıran Alaya Alma ve İğneleme Amaçlı Hitap Gönderimleri

abla

Ee anlat bakalım *Filiz Abla!* [Bey > Kızına] (Orhan Kemal 1995: 236)

akıllı

Onlar şeker yer mi *akıllı?* [Erkek çocuk > Anneannesine] (Ağaoğlu 2004: 119)

Tabanca *akıllı*, sen hiç tabanca görmedin mi? [Erkek çocuk > Küçük kıza] (Ağaoğlu 1996: 31, 36; Uzuner 2007: 167)

akıllım

Baban oraya senin için gitmiyor ki *akıllım*. [Kadın > Küçük oğluna] (Mungan 1999: 327)

evladım

Gönül kimi severse güzel o *evladım*. [Genç kız > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal 1995: 185)

(Kişi Adı) Ağa

Sen bunları bilmez misin *Uzunca Alicik Ağa?* [Yaşlı kadın > Oğluna] (Yaşar Kemal 2015: 103)

a(r)slanım

Rüya görmüşsün sen *aslanım*. [Delikanlı > Kız arkadaşına] (Orhan Kemal 1995: 43)

Arslanım, elin oğlu yarın bozar fiyakanı. [Delikanlı > Kız kardeşine] (Orhan Kemal 2004: 68)

babam

Yok *babam*, yok, odanda işim yok senin ... [Genç kız > Ustasına] (Orhan Kemal 2004: 111)

(Kişi Adı) Bayan

... kafamı bozma *Kamile Bayan!* [Ağa > Eşine] (Baykurt 1985: 39)

Aşk olsun *Dürü Bayan!* [Yaşlı kadın > Köylüsü genç kıza] (Baykurt 1985: 135, 164)

(Kişi Adı) Bey

Behlül Bey! [Evin küçük hanımı > Kuzenine] (Uşaklıgil 1963: 49)

beyim

Git kendi dergini çıkar *beyim*. (Öğretmen Bey > Öğrencisine] (Ağaoğlu 1998: 66)

beybaba

Vay *beybaba*, buyurun! [Bey > Arkadaşına] (Orhan Kemal 1995: 111)

(Kişi Adı) Beyefendi

... gerekiyor *beyefendi*. [Kadın > Eşine] (Abasıyanık 2013: 89; Adıvar 2006: 160)

Yusuf beyefendi, acaba halanız ... [Öğretmen Bey > Öğrencisine] (Ağaoğlu 1998: 39)

beyzade

Beyzade, kitabı yazarken düşünseydin bunları. [Şair beyler > Tanıdıkları yazara] (İlgaz 2011b: 60)

beyzadem

Merhaba *beyzadem*! [Bey > İşçisine] (İlgaz 1989: 160, 187)

efe

Şişt, *efe*! [Delikanlı > Kız kardeşine] (Orhan Kemal 2004: 52)

(Kişi Adı) Efendi

Efendi, sözümü dinleyiniz. [Bey > Kızına] (Mehmet Rauf 2004: 23)

Pekey bakalım *Cennet Efendi*! [Yaşlı adam > Eşine] (Baykurt 2006: 354)

hanım

İyi dinle beni *Cennet Hanım*! [Yaşlı adam > Eşine] (Baykurt 2006: 112)

Yetişmemeniz normaldir *Belgin Hanım*. [Kadın > Kızına] (Ağaoğlu 2013b: 224)

hanımefendi

İltifatınıza teşekkürler ederim, *hanımefendi*! [Bey > Eşine] (Adıvar 2006: 160)

Maşallah *hanımefendi*, feneri nerde söndürdün? [Usta > İşçisine] (Orhan Kemal 2004: 52)

imanım

Para istiyorsun *imanım*, sen buraya nur indirmişsin. [Bey > Oğluna] (Tansel 1973: 325)

kahveci / şoför güzeli

Heey *kahveci güzeli*! [Arabacı kadın > Kahveciye] (Orhan Kemal 2015: 38)

Haydi *şoför güzeli*, künyen okundu. [İşçi > Şoföre] (Orhan Kemal 1972: 124)

küçük bey / küçük beyim

Ey *küçük bey*, birkaç dakika sonra zabıt gidiyor. [Bey > Çocuğa] (Güntekin 2002: 147)

Küçük beyim, türünüze özgü olan... [Kadın > Oğluna] (Gürpınar 2005: 126)

küçük hanım / küçük hanımefendi

... söyle bakalım *küçük hanım*... [Bey > Eşine] (Ağaoğlu 2007: 61; Adıvar 2009: 365; Gürpınar 2012: 202)

Küçük hanımefendi, bugün iyi midirler? [Genç bey > Kuzenine] (Uşaklıgil 1963: 70)

mübarek

A *mübarek*, üç haftadır İstanbul'dasın... [Bey > Damadına] (Tansel 1973: 375)

Müslüman

Bir gün be *Müslüman*, bir gün ağız tadı ile ... [Bey > Eşine] (Beşe 1992: 272)

Yemin ediyorum a *Müslüman*! [Bey > Arkadaşı beye] (Ahmet Rasim 1969: 107)

oğlum

Pasta mı görmedin *oğlum*? [Kadın > Eşine] (Ağaoğlu 2013a: 429)

Neye yarar senin vızvızlanman adamların kulaklarının dibinde hey *oğlum*? [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu 1977: 43)

öğretmen teyze

Yürüüü öğretmen² teyze! [Delikanlı > Tanımadığı kadına] (Ağaoğlu 1991: 117)

(Kişi Adı) Paşa / Paşa Bey

Hoş geldin *Bayram Paşa*! [Kadın > Eşine] (Baykurt 2010: 25)

Paşa Bey, hanımefendi, bugün bir telgrafını aldım. [Bey > Damadına] (Tansel 1986: 279)

paşam / paşaların paşası

Ben romancıyım *paşam*. [Genç bey > Arkadaşına] (Cumalı 1992: 10)

... size kim gelebilir *paşaların paşası*! [Saat işçisi > Şef muavinine] (Altan 2002: 350)

(Bay) Profesör

Ne duruyorsun *bay profesör*, kımıldasana! [Kadın > Eniştesi üniversite hocasına] (Ağaoğlu 2013a: 153)

Yaz bakalım *profesör*, yaz ... [Kadın > Eniştesi üniversite hocasına] (Ağaoğlu 2013a: 277)

Profesör (Hanım)

Seninle övünüyorum *Prof. Hanım*. [Bey > Eşi üniversite hocasına] (Ağaoğlu 1991: 106)

(Kişi Adı) Sultan

Ekrem Sultan, mektubun geldi. [Bey > Oğluna] (Tansel 1973: 325)

Tyrone Power (e-Tyrone, 04.02.2021)

Neyse *Tayron Pover*, biz alıyoruz voltamızı. [Delikanlı > Arkadaşına] (Orhan Kemal 2002: 257)

yavrum

Allah mübarek etsin *yavrum*! [Kadın > Eşine] (Adıvar 2006: 159)

... *yavrum*, Allah nazardan saklasın seni! [Genç kız > Tanıdığı yaşlı beye] (Altan 2002: 633)

yavrucuğum

Ne zamandan beri *yavrucuğum*? [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman 2004: 31)

2.1.2. Olumsuz Çağrışım Uyandıran Alaya Alma ve İğneleme Amaçlı Hitap Gönderimleri

Andavallı

Yörüüü *Andavallı*, lan yörüüüü!! [Bey > Bekçiye] (Orhan Kemal 2000: 135)

aval

Kim görecek seni burada *aval*? [Erkek çocuk > Arkadaşı erkek çocuğa] (Taner 2015: 26)

avalım

Haydi oradan *avalım*, sus be. [Külhanbeyi > Külhanbeyine] (Gürpınar 1972: 57)

bacaksız

Nasıl istersen *bacaksız*! [Bey > Erkek kardeşi delikanlıya] (Sümer 2006: 27)

² Bu hitap sonucunda kadın "Ne acı, ne acı! 'Öğretmen' de küfür yerine kullanılıyor artık." şeklinde düşünmüştür.

Vay *bacaksız!* [Delikanlı > Köylüsü erkek çocuğa] (Ilgaz 2011a: 55)

bastıbacak³

Ulan *bastıbacak*, Caponca söylüyorum... [Bey > Oğlu gibi olan robota] (Özakman 2011: 92)

başımın püsküllü belası

Başımın püsküllü belası! [Kadın > Hizmetçisi kıza] (Çamlıbel 2012: 104)

budala

Budala, mutluluktan söz açan kim? [Genç bey > Eniştesi beye] (Ağaoğlu 1996: 487)

cadaloz

Cadaloz! [Delikanlı > Nişanlısına] (Karaosmanoğlu 1980: 70)

(koca) çapkın

Çapkın, ninem, beni dinle! [Yaşlı bey > Arkadaşı genç kıza] (Gündüz 1930: 210; Yıldırım 1999: 242)

Eyy seni gidi *koca çapkın* seni! [Genç kız > Kendisine ilgi duyan beye] (Dikbaş 1936: 15)

çaylak

Her türlü emanetle kapışırım, hazır mısın *çaylak?* [Berber > Mahallelisi beye] (Kaçan 2002: 43)

deli

Şans işi bu *deli*, sımayacağız. [Bey > Eşine] (Orhan Kemal 1972: 145; Baykurt 1985: 151)

Bulamam sözü olur mu, *deli?* [Genç bey > Kardeşi delikanlıya] (Çamlıbel 2012: 292; Güntekin 1991: 22)

deli cenabet / deli soyka⁴

Delicenabet! [Genç kız > Kız kardeşine] (Orhan Kemal 1972: 334)

Ne parası mı, anayı kızından ayıran, *deli soyka!* [Arabacı delikanlı > Eşine] (Orhan Kemal 1982: 48)

dertli sultan

Sen de habire üzüntü düşün bakalım *dertli sultan*. [Kadın > Komşusu kadına] (Ağaoğlu 1996: 190)

(diili)düdük⁵

Demin uykunda ne konuşuyordun *düdük?* [Genç bey > Kardeşi erkek çocuğa] (Ağaoğlu 2004: 6, 96)

Sana ne oluyor gıı *dillidüdük?* [Kadın > Küçük kız torununa] (Baykurt 2006: 345)

düdüğüm

Ya ne zannettin *düdüğüm*... [Çingene kadın > Tanıdığı yaşlı kahveciye] (Gürpınar 2012: 19; Güntekin 1985: 140)

Anladın mı *düdüğüm?* [Bey > Oğlu delikanlıya] (Ilgaz 1989: 108)

³ Kısa boylu (DS II 1993: 548).

⁴ (I) Ölüünün üzerinden çıkan giysi. (II) Tüyleri alacalı bir tür küçük karga (e-GTS, 02.02.2021).

⁵ Söğüt, kavak vb. ağaçların ince dallarından veya kamyştan yapılan bir düdük türü. 2. Çok konuşan kimse (TS 2011: 667).

divane

Divane, deminden beri çektiği azabı görmedin mi? [Hükümdar > Arkadaşı komutana] (Namık Kemal 2005: 106; Altan 2002: 290)

domuz

Cevap versene kız, *domuz!* [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Orhan Kemal 2004: 105; Anday 2014: 231)

edepsiz

Edepsiz, babana söyleyim mi? [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Orhan Kemal 2004: 65)

eş(ş)ek sıpası

Eşşek sıpası, kimse bana... [Kadın > Kardeşi delikanlıya] (Ağaoğlu 2013b: 139)

eşkıya

Merhaba *eşkıya!* [Bey > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal 2004: 76)

gavır (gavur) / gavurcuk

Gavır, tilki gibi gülersin. [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Orhan Kemal 1972: 302, 125) ... gene bir işin düştü herhalde *gavurcuk*. [Bey > Köy muhtarına] (Yaşar Kemal 2015: 273)

gidi

... neş'e lazım neş'e, hey *gidi!* [Bey > Tanıdığı beye] (Kaygılı 2003: 75)

hacı vak vak

Bırak kolumu lan *hacı vak vak!* [Genç adam > Tanımadığı yaşlı adama] (Orhan Kemal 2000:182)

hain

Ah *hain!* [Genç kız > Sevgilisine] (Özakman 2008: 93)

haspa

Gidi *haspa* seni! [Bey > Yeğeni genç kıza] (Adıvar 2009: 291)

haspam

Ah aman *haspam!* [Kadın > Eşinin yeğeni genç kıza] (Gürpınar 1996: 33)

hayırsız

Asıl sen nerelerdesin *hayırsız...* [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Ümit 2010: 15)

herif

Kızın yanında heç piyasan yoğmuş bre *herif*. [Bey > Kendisinden büyük arkadaşına] (Orhan Kemal 2004: 52)

hımbıl

Sus ol *hımbıl!* [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Gürpınar 1966: 38)

hınzır⁶

Buldun da niye söylemiyorsun, *hınzır* sen de! [Kadın > Eşine] (Ağaoğlu 1996: 100, 89) Sen onlardan daha ziyankardın, *hınzır* seni! [Bey > Kızına] (Orhan Kemal 2004: 64; Ağaoğlu 2013a: 418)

⁶ 1. Domuz. 2. Genellikle hoşla giden bir davranış veya durum için şaka yollu söylenen bir söz (e-GTS, 02.02.2021)

horozibiği

Sen ne gülüyorsun *horozibiği*? [Öğretmen Bey > Erkek öğrenciye] (Ağaoğlu 1998: 48)

hoşafçı

Hoşafçı, duvar ustası oldum diye... [Genç bey > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal 1972: 322)

inek

Sen daha uyu *inek*! [Öğrenci > Arkadaşına] (Ağaoğlu 1998: 13)

kaçak

Beni yalnız kodun *kaçak* ... [Bey > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu 1996: 262)

kaçık

Kaçık, ben nerden bulacağım zehiri? [Kadın > İlgi duyduğu delikanlıya] (Altan 2002: 290)

kâfir

Ah *kâfir*, ah, řu inadı etmesen olmaz mıydı? [Bey > Eşine] (Ahmet Mithat 2000: 312)

Kâfir, senin var galiba öyle yakın arkadaşın! [Kadın > Arkadaşı kadına] (Altan 2002: 111)

kahpecik (Kişi Adı)

Kahpecik, daha almadın, satmadın. [Bey > Arkadaşı beye] (Baykurt 1975b: 247)

Kahpecik Gülşen, böyle bir fırsatı buldun da... [Kadın > Köylüsü genç kadına] (Baykurt 1975b: 276)

kakomiri (e-Girit, 03.02.2021)

Nasıl konuşulur ya *kakomiri*? [Bekçi > Tanıdığı yaşlı adama] (Orhan Kemal 2000: 76, 296)

kaşık düşmanı

Ne o *kaşık düşmanı*, yoruldun mu? [Kadın > Hamilik yaptığı delikanlıya] (Orhan Kemal 1996: 187)

kocakarı

Ne o *kocakarı*? [Delikanlı > Babaannesine] (Orhan Kemal 1982: 194)

Ne o *kocakarı*? [Kadın > Kayınvalidesine] (Orhan Kemal 1982: 220)

kocaoęlan⁷

Kocaoğlan, hazır mısın? [Delikanlı > Kendisinden küçük arkadaşına] (Orhan Kemal 2004: 97)

köpek

Ulan *köpek*, oldun usta he? [Usta > İşçi delikanlıya] (Orhan Kemal 1972:137)

maskara

Tuh *maskara*, hadi sıva paçalarını, çabuk! [Bey > Kardeşi delikanlıya] (İlgaz 1989: 9)

maymun

Maymun, neren güzel senin? [Kadın > Kızına] (Orhan Kemal 1995: 54, 10; Ağaoğlu 2004: 117)

O ne surat *maymun*? [Kadın > Evin çalışanı genç kıza] (Adivar 2009: 139)

namussuz

Ulan *namussuz*, nerden aklına gelir? [Muhtar > Köylü kadına] (Baykurt 1975b: 161)

⁷ Ayı (e-GTS, 02.02.2021).

orman kibarı⁸

Orman kibarı, bedene hele bedene... [Kızlar > Tanımadıkları genç beye] (Orhan Kemal 1972: 329)

Kişi Adı + olacak

Ben olmasam yavrun haşıl haşıl pişiyordu heey *Senem olacak!* [Yaşlı kadın > Geline] (Baykurt 2006: 11)

pasaklı

Gidi *pasaklı!* [Bey > Eşine] (Rıfat 1988: 285)

soğan erkeği

Seni elimizden Hazreti Allah bile kurtaramaz *soğan erkeği!* [Berber > Arkadaşına] (Orhan Kemal 2002: 106; 2004: 187)

sümüklü

Amma öttün be *sümüklü!* [Bey > Kardeşi erkek çocuğa] (Ağaoğlu 2004: 8)

şaşkın

Sana varan kim a *şaşkın?* [Kadın > Tanıdığı beye] (Gürpınar 1997: 225; Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman 2004: 30)

şeytan

Seni *şeytan* seni, neden küçük olayım? [Genç kız > Manevi kızına] (Güntekin 1991: 60; Baykurt 1985: 162)

şımarık

Aaaa aaa *şımarık!* [Köy öğretmeni genç kız > Sevgilisine] (Baykurt 1975a: 258)

terbiyesiz

Terbiyesiz, dert ye e mi? [Genç kız > Ağabeyine] (Orhan Kemal 2004: 70)

tüysüz

Ne o *tüysüz*, yoksa karı seni dehledi mi? [Delikanlılar > Arkadaşlarına] (Ağaoğlu 2013b: 94)

uyuz

Ulan *uyuz*, seni piyasaya alan kim? [Genç kız > Ağabeyine] (Orhan Kemal 2004: 67)

yaramaz

Söyle bakalım *yaramaz*, senin burda ne işin var? [Doktor Bey > Tanıdığı genç kıza] (Güntekin 1991: 93)

zalim / Allah'ın zalimi

Zalim! [Bey > Sevgilisine] (Musahipzade Celal 1970: 162)

Allah'ın zalimi, seninkileri çıkardılar mı delikanlılıkta? [Belediye başkanı > Kaptana] (Güntekin 1985: 158)

zıpçıktı

Seni *zıpçıktı*, mirasyedi! [Kadın > Eşine] (Adivar 2009: 365)

⁸ Kaba, görgüsüz, bayağı kimse için alay yollu kullanılan bir söz (e-GTS, 02.02.2021).

zilli⁹

Ne geldin gene kız, *zilli?* [Bey > Eşine] (Orhan Kemal 1972: 119)

2.1.3. Diğer Alaya Alma ve İğneleme Amaçlı Hitap Gönderimleri**Allah'ın kulu**

Sana onu deyiveriyordum ya *Allah'ın kulu!* [Bekçi > Bekçiye] (Orhan Kemal 2000: 291)

bebecik

Aha *bebecik*, süt kuzusu, koskoca bir adamın ağzından... [Genç kadın > Eşine] (Gürpınar 2006: 337)

çocuk

... neden yataktan kalkıyorsun a *çocuk?* [Bey > Eşine] (Adıvar 2009: 314; 2006: 170)

Vah safderun *çocuk*, vah, sen hâlâ kadınlar hakkında... [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat 2001: 568; 1992: 114; Müftüoğlu 2007: 95)

çocuğum

Değmez *çocuğum*, değmez! [Kadın > Eski sevgilisine] (Çamlıbel 2012: 519)

dünün çocuğu

Dünün çocuğu, şaka maka kıvırdın gitti bu işi. [Genç bey > Kardeşi erkek çocuğa] (Ağaoğlu 2004: 4)

deli fişek

Ne o *deli fişek?* [Kadın > Kızına] (Orhan Kemal 1995: 235)

eski sefirin oğlu

Hadi Ömer, *eski sefirin oğlu*, göster incelmışliğini artık. [Kadın > Eniştesine] (Ağaoğlu 2013a: 120)

feleksiz¹⁰

... Allah'ına kurban olurum senin kız, *feleksiz!* [Bey > İlgisi duyduğu kadına] (Orhan Kemal 1972: 182; 2000: 259)

gemi aslanı

Ee anlat bakalım *gemi aslanı!* [Kadın > Eşine] (Orhan Kemal 1982: 221, 92)

hanım evladı

Nesin ya, *hanım evladı?* [Şoför > Yolcu beye] (Orhan Kemal 2015: 94)

ispinoz (kuşu)

Ne haber lan *ispinoz?* [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Orhan Kemal 2002: 256)

Ne düşünürsün *ispinoz kuşu?* [Bey > Eşine] (Orhan Kemal 2002: 200, 107)

İstanbul kibarı

İstanbul kibarı, he nerden annen oluyormuşum ben senin? [Kadın > Geline] (Orhan Kemal 2002: 96)

kerata

Dön başını *kerata!* [Denizciler > Arkadaşları delikanlıya] (Kabağaçağlı 2008: 240; Nazım Hikmet 1965: 12)

⁹ Gürültücü, edepsiz, şirret (Aktunç 1998: 317).

¹⁰ Bahtsız (Tietze II 2009: 41).

kınalı kafa

Gülecek ne var *kınalı kafa*? [Öğretmen Bey > Erkek öğrenciye] (Ağaoğlu 1998: 39)

kız

Cevap versene *kız*, domuz! [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Orhan Kemal 2004: 105)

köftehor

Seni *köftehor* seni! [Bey > Çalışanı beye] (Musahipzade Celal 1970: 373)

külhani

Vay *külhani*, vay aslanım! [Bey > Tanıdığı delikanlıya] (Özakman 2009: 145, 64)

mektepli

Mektepli, anlat bakalım. [Genç kız > İlkokullu kıza] (Orhan Kemal 2004: 83, 84)

süt kuzusu

Aha bebecik, *süt kuzusu*, koskoca bir adamın ağzından... [Kadın > Eşine] (Gürpınar 2006: 337)

ana(sının) kuzusu

Polislerden öğüt dinleyen *ana kuzusu*! [Genç bey > Arkadaşına] (Altan 2002: 431)

Anasının kuzusu, acıdım... [Delikanlı > Babasına] (Başkut 2005: 154)

tatlı su kurnazı

Seni gidi *tatlı su kurnazı* seni, elinizden gelse ... [Doktor bey > Hastası beye] (Orhan Kemal 2004: 119)

toy

Ne o *toy*, barıştın mı ne? [Delikanlı > Kendisinden büyük arkadaşı delikanlıya] (Orhan Kemal 2004: 69, 50)

yere bakan

Hay seni *yere bakan*, hay! [Komşu kadın > Komşusu kadına] (Ağaoğlu 1996: 193)

3. Sonuç

Bireyler, sosyalleşmenin gereğince çeşitli niyetler doğrultusunda dil kullanım biçimlerinden herhangi birini seçerek birbirleriyle iletişim kurarlar. Bu noktada seçilen her ögenin akla gelen ilk anlamı taşımadığı, konuşanın niyetine göre dolaylı anlamlar yüklenebileceği söylenebilir. Yüklenen bu dolaylı anlamlar, toplumdan topluma ya da toplumun farklı katmanlarında değişkenlik arz etmektedir. Kişiler arasındaki sorunsuz iletişimin anahtarı; zamana, muhataba, yere ve koşula uygun dilsel unsurların seçilmesidir. Bu dilsel unsurların en önemlilerinden biri, genellikle konuşmayı başlatmak üzere kullanılan hitaplardır. Bireyin özellikle eğlenmek ve gülmek amacıyla muhatabı ile alay etmek ve onu iğnelemek üzere seçtiği hitaplar, alaylı ve iğneleyici dil kullanımına örnek teşkil eder. Yapılan bu çalışmada, söz konusu amaç doğrultusunda sarf edilen 126 hitap derlenmiştir. Bunlardan olumsuz çağrışım uyandıran alay etme ve iğneleme amaçlı hitap gönderimleri, diğerleri ile kıyaslandığında çoğunluktadır. Gündelik hayatta da birileriyle alay etmek veya birilerini iğnelemek istendiğinde olumsuz anlama sahip sözcükler üzerinden gönderimler yapıldığı düşünüldüğünde bu sonuç, şaşırtıcı değildir.

Türk kültüründe saygı duyulan kişilere yönelik bazı unvan ve meslek adı kaynaklı hitaplar kullanıldığı bilinmektedir. Bu çalışmada ise konuşanlarca aslında muhataplarına layık görülmeyen ve normal şartlarda onlara sarf edilmesi düşünülmeyen ilgili unvanlar üzerinden seslenilerek ters köşe yapıp alay ve iğneleme edimini vurgulu kılmak amaçlanmıştır. Söz gelimi *Uzunca Alicik Ağa* hitabı, yaşlı bir köylü kadınca kendisi gibi yoksul genç oğluna yönelik kullanılmıştır. Ayrıca *efe* hitabının Türk kültüründe erkeklere yönelik söz edimleri içinde değerlendirildiği düşünüldüğünde metinde bir delikanlının kız kardeşine bu hitabı kullanmasının sebebinin onunla alay etmek olduğu açıktır. Metindeki statüsü göz önünde bulundurulduğunda işçisine saygı duymadığı anlaşılan bir beyin iğneleme maksadıyla çalışanı genç kıza yönelik *hanımefendi* gibi bir gönderimde bulunduğuna da rastlanmıştır. *Profesör* hitabının neden alay ve iğneleme edimini gerçekleştirmek üzere kullanılabilceği sorusu akla gelmektedir. Burada muhataplar, gerçekten profesördür. Ancak seslenenler sıradan bir ortamda, normal şartlarda muhataplarının isimleri ile seslenebileceklerken onlara belli konularda iğnelemede bulunmak maksadıyla bu unvanı kullanmışlardır. Döpiyes giyinmiş üniversite hocası bir kadına tanımadığı delikanlı, onunla alay ettiğini sezdirircesine *Öğretmen teyze!* şeklinde seslenmiştir. Bunu duyan kadın, *öğretmen* hitabının alay maksatlı kullanılmasına duyduğu üzüntüyü ifade etmiştir. Ayrıca bir metinde Çingene delikanlı, ünlü bir Amerikalı aktör olan Tayrone Power üzerinden gönderme yaparak arkadaşını iğnelemek istemiştir.

Türk kültüründe olumlu meziyetleri ile bilinen hayvanlardan sevilen, sayılan muhataplara; olumsuz meziyetleri ile bilinen hayvanlardan ise sevilmeyen, hor görülen muhataplara yönelik aktarmalar yapılagelmıştır. Bu durum, hayvanlarla iç içe bir hayat tarzı benimseyen Türklerin bu yaşam biçimini, sözcükler aracılığıyla dile aksettirdiğinin göstergesidir. Bu çalışmada muhataplara hayvanlar üzerinden yapılan gönderimlerden *hunzir*, *maymun* ve *tatlı su kurnazı* hitaplarının Türk kültüründe de muhatapla tatlı tatlı alay etmek için kullanıldığına şahit olunmaktadır. Ancak *domuz* ve *köpek* hitaplarının çoğunlukla iyi niyetli bir dil kullanımı olmadığı söylenebilir. Yine Türk kültüründe *ar(s)lanım* hitabının daha çok erkeklere yönelik bir gönderim olduğu bilinmektedir. Ancak burada delikanlılardan biri kız kardeşine, biri de kız arkadaşına bu şekilde seslenmiştir. Söz konusu kullanımlar, dil sapmaları içinde değerlendirilebilecek ilginç örneklerdendir. *İspinoz kuşu* hitabı ise günümüzde birilerine seslenmek üzere çok fazla tercih edilmemektedir.

Kaşık düşmanı hitabı, Türk kültüründe genellikle beylerce eşlerine yönelik sarf edilir. Alıntı yapılan metinde ise bir kadının hamisi olduğu delikanlıya yönelttiği ilginç seslenmelerden biridir. *Yosmam* hitabının da çoğunlukla kadınlara yönelik gönderimlerden olduğu düşünüldüğünde burada, bir kadın tarafından bir beye gönderimde bulunmak üzere kullanılmış olması dikkate değerdir. Bir argo sözlüğünde *Andaval* hitabının saf, kolayca kanan kimselere dendiği belirtilirken ayrıç içinde Andaval'ın Niğde köylerinden birinin adı olduğu yönünde açıklama yapılmıştır (Aktunç 1998: 40). Muhataba doğrudan adının söylenmeyip *Senem olacak* şeklinde dolaylı yoldan seslenilmesi, günümüzde de sık başvuru muhataplığı iğneleme yollarından biridir. *Çocuk*, *bebecik*, *yavru(m)*, *ana kuzusu*, *süt kuzusu* gibi hitaplar, muhatapların yaşları göz önünde bulundurulduğunda normal dışı kullanımlardır. Ancak günümüzde de olduğu üzere biriyle alay etmek söz konusu olduğunda bu tür hitapların

seslenenlerce tercih edildikleri bilinmektedir. *Hain*, *zalim* gibi hitaplar ise toplumun her kesiminde muhatabı iğnelemek üzere kullanılan gönderimlendendir. *Gavur*, *kahpe* gibi hitapların altında daha ziyade kötü niyet sezilmekle birlikte metindeki *gavurcuk*, *kahpecik* hitabında sözcüğe eklenen {+cIk / +cUk} ekinin sözün yumuşamasına katkıda bulunduğu görülmektedir.

Derlenen alay ve iğneleme maksatlı hitapların tümü, Türk toplumunun ve kültürünün, gelenek ve göreneklerinin, yaşama biçiminin ve kişiler arasındaki ilişkilerin dile yansımış şekilleridir. Aralarında mesafe bulunan kişilerin unvanlar dışındaki ilgili kullanımları tercih etmelerinin mümkün görünmediği düşünüldüğünde bunların özellikle de kişiler arasındaki samimiyetin derecesine göre dilin birçok imkânının devreye sokulduğuna ve çeşitli kurallara itibar etmeden esnek kullanımına işaret ettiğini söylemek mümkündür. Böylece alay ve iğneleme edimini gerçekleştirmek üzere kullanılan hitap sözleri, kültürün dil aracılığıyla yansıtılması noktasında Türkiye Türkçesi söz varlığının önemli bir parçası olma rolünü üstlenmektedir.

Kaynakça

Taranan Kaynaklar

- ABASIYANIK, Sait Faik (2013). *Kayıp Aranıyor*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- ADIVAR, Halide Edip (2006). *Zeyno'nun Oğlu*. İstanbul: Özgür.
- ADIVAR, Halide Edip (2009). *Sinekli Bakkal*. İstanbul: Can.
- AĞAOĞLU, Adalet (1977). *Fikrimin İnce Güllü*. İstanbul: Remzi.
- AĞAOĞLU, Adalet (1991). *Hayır*. İstanbul: Yapı Kredi.
- AĞAOĞLU, Adalet (1996). *Toplu Oyunlar*. İstanbul: Yapı Kredi.
- AĞAOĞLU, Adalet (1998). *Romantik Bir Viyana Yazı*. İstanbul: Yapı Kredi.
- AĞAOĞLU, Adalet (2004). *Yüksek Gerilim*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- AĞAOĞLU, Adalet (2007). *Ruh Üşümesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- AĞAOĞLU, Adalet (2013a). *Bir Düşün Gecesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- AĞAOĞLU, Adalet (2013b). *Üç Beş Kişi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- AHMET MİTHAT EFENDİ (1992). *Felâhın Bey ile Rakım Efendi*. İstanbul: Gözlem.
- AHMET MİTHAT EFENDİ (2000). *Hasan Mellah yahut Sır İçinde Esrar*. (Haz. Ali Şükrü Çolak). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- AHMET MİTHAT EFENDİ (2001). *Letaif-i Rivayat*. (Haz. Fazıl Gökçek-Sabahattin Çağın). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- AHMET Rasim (1969). *Eşkâl-i Zaman*. (Haz. Orhan Şaik Gökyay). Ankara: M.E.B..
- ALTAN, Çetin (2002). *Bütün Tiyatro Eserleri*. İstanbul: İnkılâp.
- ANDAY, Melih Cevdet (2014). *Toplu Oyunlar II*. İstanbul: Everest.
- BAŞKUT, Cevat Fehmi (2005). *Bütün Tiyatro Eserleri*. İstanbul: İnkılâp.
- BAYKURT, Fakir (1975a). *Amerikan Sargısı*. Ankara: Bilgi.
- BAYKURT, Fakir (1975b). *Onuncu Köy*. İstanbul: Adam.
- BAYKURT, Fakir (1985). *Tırpan*. İstanbul: Adam.
- BAYKURT, Fakir (2006). *Kaplumbağalar*. İstanbul: Literatür.
- BAYKURT, Fakir (2010). *Irazca'nın Dirliği*. İstanbul: Literatür.
- BEŞE, Hakkı Kamil (1992). İki Hazır Yiyici. *Türk Edebiyatından Seçme Hikayeler 1*. İstanbul: M.E.B.: 263-273.
- CUMALI, Necati (1992). *Devetabanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz (2012). *Toplu Oyunlar*. İstanbul: Yapı Kredi.
- DİKBAŞ, Mehmet Latif (1936). *Kendi Düşen Ağlamaz*. İstanbul: Semih Lütfi.
- GÜNDÜZ, Aka (1930). *Çapkın Kız*. İstanbul: Burhan Cahit.

- GÜNTEKİN, Reşat Nuri (1985). *Yaprak Dökümü / Eski şarkı*. İstanbul: Milli Eğitim.
- GÜNTEKİN, Reşat Nuri (1991). *Çalkuşu*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- GÜNTEKİN, Reşat Nuri (2002). *Bir Kadın Düşmanı*. İstanbul: İnkilâp.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi (1966). *Efsuncu Baba / Gönül Bir Yel Değirmenidir Sevda Öğütür*. İstanbul: Everest.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi (1972). *Aşk Batağı / Hazan Bülbülü*. İstanbul: Atlas.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi (1996). *Cadı*. İstanbul: Özgür.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi (1997). *Tesadüf / Şeytan İşi*. İstanbul: Özgür.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi (2005). *Cehennemlik*. İstanbul: Özgür.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi (2006). *Kadın Erkekleşince*. İstanbul: Özgür.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi (2012). *Mutallaka*. İstanbul: Everest.
- ILGAZ, Rifat (1989). *Karadenizin Kıyıcığında*. İstanbul: Çınar.
- ILGAZ, Rifat (2011a). *Yıldız Karayel*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- ILGAZ, Rifat (2011b). *Yokuş Yukarı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- KABAAĞAÇLI, Cevat Şakir (2008). *Deniz Gurbetçileri*. Ankara: Bilgi.
- KAÇAN, Metin (2002). *Ağır Roman*. İstanbul: Gendaş.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri (1980). *Sodom ve Gomore*. İstanbul: İletişim.
- KAYGILI, Osman Cemal (2003). *Köşe Bucak İstanbul*. İstanbul: Selis Kitaplar.
- MEHMET RAUF (2004). *Genç Kız Kalbi*. İzmir: İlya Türk Klasikleri.
- MUNGAN, Murathan (1999). *Üç Aynalı Kırk Oda*. İstanbul: Metis.
- MUSAHİPZADE CELAL (1970). *Bütün Oyunları*. İstanbul: Milliyet.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet (2007). *Gönül Hanım*. İstanbul: Akvaryum.
- NAMIK KEMAL (2005). *Celaleddin Harzemşah*. Ankara: Akçağ.
- ORHAN KEMAL (1972). *Bereketli Topraklar Üzerinde*. İstanbul: Remzi.
- ORHAN KEMAL (1982). *Müfettişler Müfettişi*. İstanbul: Tekin.
- ORHAN KEMAL (1995). *Bir Filiz Vardı*. İstanbul: Tekin.
- ORHAN KEMAL (1996). *Grev*. İstanbul: Tekin.
- ORHAN KEMAL (2000). *Murtaza*. İstanbul: Tekin.
- ORHAN KEMAL (2002). *Bütün Oyunlar 2*. İstanbul: Tekin.
- ORHAN KEMAL (2004). *Cemile*. İstanbul: Epsilon.
- ORHAN KEMAL (2015). *Önce Ekmek*. İstanbul: Everest.
- ÖZAKMAN, Turgut (2008). *Bütün Oyunları 2*. Ankara: Bilgi.
- ÖZAKMAN, Turgut (2009). *Bütün Oyunları 5*. Ankara: Bilgi.
- ÖZAKMAN, Turgut (2011). *Bütün Oyunları 7*. Ankara: Bilgi.
- RIFAT, Oktay (1988). *Toplu Oyunlar*. İstanbul: Adam.
- SÜMER, Güner (2006). *Bütün Oyunları 2*. İstanbul: Mitos Boyut.
- TAHŞİN NAHİT; ŞAHABETTİN SÜLEYMAN (2004). *Ben... Başka!*. İstanbul: Bordo-Siyah.
- TANER, Haldun (2015). *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım*. İstanbul: Yapı Kredi.
- TANSEL, Fevziye A. (1973). *Namık Kemal'in Hususi Mektupları III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- TANSEL, Fevziye A. (1986). *Namık Kemal'in Hususi Mektupları IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (DS) (1993). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- UŞAKLIGİL, Halit Ziya (1963). *Aşk-ı Memnu*. İstanbul: Hamle Matbaası.
- UZUNER, Buket (2007). *Kumral Ada Mavi Tuna*. İstanbul: Everest.
- ÜMIT, Ahmet (2010). *Çıplak Ayaklıydı Gece*. İstanbul: Everest.
- YALÇIN, Hüseyin Cahit (2012). *Hayal İçinde*. Ankara: Orion.
- YAŞAR KEMAL (2015). *Ortadirek*. İstanbul: Yapı Kredi.
- YILDIRIM, Dursun (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Ankara: Akçağ.
- Yararlanılan Kaynaklar**
- AKSAN, Doğan (2007). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- AKTUNÇ, Hulki (1998). *Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi.
- ALKAN ATAMAN, Hanife (2018). *Türkiye Türkçesinde Hitaplar*. Doktora Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- ARİSTOTELES (2013). *Poetika: Şiir Sanatı Üstüne* (Çev.: S. Rifat). İstanbul.

- AVRUPA KONSEYİ (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme*. Frankfurt: Telc.
- BERTHOUD, Anne Claude; BERNARD, Py. (1993). *Des Linguistes et des Enseignants. Maitrise et Acquisition des Langues Secondes*. Bern: Peter Lang.
- BORRÁS COMES, Joan; SICHEL, Rafeu (2015). "Vocative Intonation Preferences are Sensitive to Politeness Factors". *Language and Speech*, LVIII/I: 68-83.
- e-Girit = "Kakomiri". <https://giritturkterikultur.wordpress.com/2014/01/12/giritce-sozcuklerin-duzeltilmesi> (Erişim Tarihi: 02.02.2021).
- e-GTS = *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.02.2021)
- ERVİN TRIPPS, S. M. (1969). "Sociolinguistic Rules of Address. Sociolinguistics". (Edt. J. B. Pride - J. Holmes). *Penguin*, 225-240.
- e-Tyrone = Wikipedia (2021). "Tyrone Power". https://en.wikipedia.org/wiki/Tyrone_Power Erişim Tarihi: 04.02.2021)
- FREUD, Sigmund (1998). *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri* (Çev.: Emre Kapkın). İstanbul.
- İMER, Kamile; DOĞAN, Gürkan (1997). "Söylemde Alaycı Dil Kullanımının Yorumlanması". *XI. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*. Ankara: Şafak, 213-230.
- JORGENSEN, Julia (1996). "The Functions of Sarcastic Irony in Speech". *Journal of Pragmatics*, 26: 613-634.
- KERBRAT ORECCHIONI, Catherine (1990). *Les Interactions Verbales I*. Paris: Armand Colin.
- KILIÇ, Gamze (2019). *Alay Etmenin Farklı Toplumsal Bağlamlardaki Değişen Anlamları Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- KILIÇ, Gamze; ÖZEN, Yelda (2020). "Alay Etmenin Sosyolojik Yönü: Toplumsal Denetim, Damga ve Simgesel Şiddet Bağlamında Alay Etme". *Mediterranean Journal of Humanities*, 10: 301-318.
- KORKMAZ, Zeynep (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- LAKOFF, George; JOHNSON, Mark (2010). *Metaforlar / Hayat, Anlam ve Dil* (Çev.: Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: Paradigma.
- LE BRETON, David (2018). *Yüz Üzerine Antropolojik Bir Deneme* (Çev.: O. Türkay). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- MOIRAND, Sophie (1982). *Enseigner à Communiquer en Langue Étrangère*. Paris: Hachette.
- MORREALL, John (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak* (Çev.: Kubilay Aysever). İstanbul: İris.
- ONURSAL AYIRIR, İrem (2020). "Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözcükler: Nezaket Kuramı Açısından Edimbilimsel Bir Değerlendirme". *Millî Folklor*, 32, 16 (126): 86-98.
- PLATON (2007). *Yasalar* (Çev.: Candan Şentuna-Saffet Babür). İstanbul.
- PLATON (2010). *Devlet*. (Çev.: S. Eyüboğlu-M. A. Cingöz). İstanbul.
- SEARLE, John R. (2000). *Söz Edimleri* (Çev.: R. Levent Aysever). Ankara: Ayraç.
- TANNEN, Deborah (1987). *That's not What I'm Meant! How Conversational Style Makes or Breaks Your Relations With Others*. London: J. M. Dent and Sons Ltd.
- TİETZE, Andreas (2009). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*. C. II. Wien.
- TS = *Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TURAN, Feraye (1998). *Alaycı Dil Kullanımının Kadının Söyleminde Algılanması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- VARDAR, Berke (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- WARDHAUGH, Ronald (2006). *An Introduction to Sociolinguistics*. Blackwell Textbooks in Linguistics. UK: Blackwell Publishing.